

David Runciman, *Confronting Leviathan: A History of Ideas* (London: Profile Books, 2021), 278 str.

David Runciman britanski je politolog i profesor na Sveučilištu u Cambridgeu te autor djela *Pluralism and the Personality of the State* (1997.), *Politics of Good Intentions: History, Fear and Hypocrisy of the New World Order* (2009.), *Politics: Ideas in Profile* (2014.), *How Democracy Ends* (2018.), *Where power stops* (2019.), među kojima se posljednje našlo ono pod naslovom *Confronting Leviathan: A History of Ideas*. Osim po akademskom djelovanju, Runciman je poznat i kao jedan od osnivača *podcasta Talking Politics*. Navedeni *podcast* pokrenut je 2016. godine u suradnji s poznatim časopisom *London Review of Books* te su se u njemu David Runciman i politička ekonomistica Helen Thompson s različitim gostima osvrtni na širok dijapazon suvremenih i aktualnih društveno-političkih problema i događaja. Nakon šest aktivnih godina i više od 300 epizoda, posljednja epizoda *podcasta* emitirana je u ožujku 2022. godine. U sklopu *Talking politics* Runciman je u proljeće 2020. godine pokrenuo serijal *Talking politics: History of Ideas* u kojemu je identificirao ključne autore i mislioce zaslužne za oblikovanje moderne političke misli i prakse čije naslijeđe i danas rezonira političkom sferom. U *podcastu* se ujedno osvrnuo i na remetilačke sile i uvjete koji su rezultirali izmjenama do tada aktualnih političkih paradigmi i oblikovanjem novih političkih ideja. Upravo je na temelju navedenog serijala nastalo djelo *Confronting Leviathan*. Riječ je o jednoj od knjiga na čije je oblikovanje neupitno utjecalo iskustvo pandemije koronavirusa popraćeno političkim i organizacijskim odgovorom, bez kojeg ona vrlo vjerojatno ne bi bila koncipirana na način na koji trenutno jest. Već se po samome naslovu naslućuje da je u središtu interesa politička filozofija Thomasa Hobbesa (1588. – 1679.), te Runciman kao temelj moderne politike apostrofira ideje sadržane upravo u njegovu *Levijatanu*. Prema Runcimanu, okosnica moderne političke misli i organizacije očituje se u ideji i sustavu reprezentacije koji potječu iz Hobbesove političke filozofije. U skladu s time, čitavo je djelo komponirano prema Hobbesu koji je ishodišna i referentna točka za oblikovanje ostatka djela. Premda se na prvi pogled čini da je riječ o klasično oblikovanoj knjizi koja sadrži 12 poglavlja, zapravo je moguće zaključiti da se tu radi o zbirci problematskih eseja, koji na koncu bez većih problema funkcioniraju samostalno i moguće ih je tako i čitati.

Svako poglavlje (esej) posvećeno je jednoj ideji, odnosno konceptu koji čini temelj današnjih modernih političkih sustava. Ista je predstavljena ili iz

gledišta autora koji su je prvotno koncipirali ili posredstvom onih autora čija je interpretacija polučila najsnažniji odjek na oblikovanje političkih koncepata i prakse. Tako se, nakon Hobbesa i njegova poimanja države, koristeći se djelom Mary Wollstencraft (1759. – 1797.) osvrće na problem odnosa među spolovima i političke participacije žena te potom na pitanje slobode kroz djela Benjamina Constanta (1767. – 1830.). Ideja demokracije prikazana je pomoću opaski Alexisa de Tocquevillea (1805. – 1859.) sadržanih u djelu *En la démocratie en Amérique*, nastalog nakon autorova posjeta Americi i susreta s novim političkim sustavom, a problematika političkih revolucija i izmjene vladajućih sustava, pomalo očekivano, problematizirana je na temelju *Komunističkog manifesta* Karla Marxa (1818. – 1883.) i Friedricha Engelsa (1820. – 1895.). Političko samoodređenje obrađeno je na primjeru indijske borbe za neovisnost i uloge Mahatme Gandhija (1869. – 1948.) u njoj, dok je uloga političara razrađena na temelju predavanja njemačkog sociologa Maxa Webera (1864. – 1920.) poznatog pod naslovom *Politikals Beruf*, održanog u Münchenu 1919. godine. Ekonomski aspekt modernih političkih sustava i pitanje upliva državnih struktura u slobodno tržište obrađeno je na temelju djela Nobelovom nagradom nagrađenog ekonomista Friedricha Hayeka (1899. – 1992.), a problematika čovjekove pozicije u modernim političkim sustavima i njezine moralne implikacije predstavljene su osnovnim idejama sadržanima u djelu filozofkinje Hanne Arendt (1906. – 1975.) pod naslovom *Conditio humana*. Pitanje nasilja i njegove monopolizacije Runciman problematizira kroz prizmu kolonijalnih sustava i djela *The Wretched of the Earth* autora Frantza Fanona (1925. – 1961.), a pred kraj se ponovo vraća problemu seksualne opresije, no sada kroz prizmu američke pravnice Catherine A. MacKinnon (rođ. 1946.). Svoj serijal o političkim idejama i problemima koji su u temeljima moderne države Runciman završava osvrtnom na filozofa Francisa Fukuyamu (rođ. 1952.) i njegovo najpoznatije djelo *The End of History and the Last Man* u kojemu „kraj povijesti“ označava konačno iscrpljivanje vrela političkih ideja, odnosno u kojemu tvrdi da politička filozofija ne može oblikovati niti jednu novu ideju ili sustav koji bi mogao ponuditi više od liberalne demokratske države.

Ono što cijelu prethodno opisanu kompoziciju zaokružuje i međusobno povezuje jest neprestano vraćanje Hobbesu i njegovoj koncepciji države. Svi ostali autori nekako su eksplicitno ili implicitno povezani s Hobbesom, bilo da je riječ o neposrednom utjecaju na oblikovanje ideja, društveno-političkim uvjetima njihova nastanka ili otvorenom pozivanju i kritici. Osim što omjerava segmente filozofskih i teorijskih koncepata ostalih autora o Hobbesovu političku filozofiju, Runciman ih nastoji i međusobno povezati, pa se svaki od autora u pojedinom segmentu nadovezuje na prethodnog ili uspoređuje s njim ili čak s njih nekoliko.

S obzirom na to da se u sukusu djela nalazi Hobbes, valjalo bi istaknuti dva segmenta Runcimanove interpretacije koja se pomalo razlikuju od nerijetko uvriježene interpretacije Hobbesovog *Levijatana*. Prvi se odnosi na prozivanje Hobbesa cinikom zbog pesimističnog prikaza ljudi u prirodnom stanju u kojem vlada *bellum omnium contra omnes*. Međutim, kako ističe Runciman, Hobbes nije cinik, već skeptik. Njegov filozofski model države počinje od principa temeljnih načela na kojima gradi sustav. Ono što se Hobbesu na-

meće kao temeljno načelo jest da se svijet temelji na kretanju i da je osnovno obilježje ljudskih bića, tj. definicija života općenito, potreba za kretanjem i ako ono prestane, prestaje i život. Međutim, ta nas potreba sukobljava s drugim ljudima jer jedni drugima možemo biti prepreka i opasnost na tom putu; naša vlastita potreba za kretanjem može onemogućiti ispunjenje te iste tuđe potrebe i obrnuto. Međutim, kako zaključuje Hobbes, s obzirom na to da smo racionalna bića, možemo se složiti s tim da bi sukob bilo najbolje izbjeći i, s obzirom na to da je riječ o nečemu u vezi s čime sva se racionalna bića mogu usuglasiti, Hobbes to naziva prirodnim zakonom. Taj prirodni zakon ujedno je i prirodno pravo, no osnovni je problem što svatko ima pravo tumačiti kako će osigurati ispunjenje osnovne potrebe za kretanjem, što u konačnici znači da uvijek ovisimo o tuđoj prosudbi o tome jesmo li prijetnja na putu ostvarenja prirodnog prava. Za Hobbesa je glavni cilj politike pronalaženje načina za osiguranjem mira i izbjegavanjem sukoba, a glavnim problemom koji onemogućuje ostvarenje tog cilja smatra mogućnost i pravo izbora. Stoga je jedini način da se izbjegne proizvoljnost koja vodi u kaos prijenos tog prava na jednu osobu, odnosno suverena koji će jedini imati pravo donositi odluke obvezatne za sve članove društva. Za Hobbesa postoji samo jedan pravi i uistinu važan politički izbor – izbor između kaosa i reda – a jedini način da se osigura potonje upravo je prijenos prirodnih prava na suverena čija je osnovna zadaća zauzvrat zaštita podanika.

Drugi gore navedeni segment odnosi se na vezivanje Hobbesa uz tradiciju društvenog ugovora gdje Runciman napominje da ga nije moguće svrstati među autore i zagovornike klasičnoga društvenog ugovora. Razlog je tomu što se sklapanje društvenog ugovora odvija u dvjema fazama. Ljudi u prirodnom stanju najprije sklapaju ugovor o osnivanju društva, a potom se sklapa ugovor između društva i političkog entiteta koji će unutar toga istog društva raspolažati političkom moći. Kod Hobbesa toga nema jer dvije faze podrazumijevaju mogućnost izbora, a upravo je izbor ono što se nastoji izbjeći. Prema tome Hobbeseva varijanta ugovora posljednji je i ultimativni iskaz izbora kojim se ljudi odriču istog.

Na koncu, Runciman napominje i da se koncept Hobbeseve države ne može smatrati, kao što se ponekad tumači, totalitarnim jer poanta nije u tome da suveren ima moć i vlada nad svim aspektima političkog i društvenog života, nego je ključno to da bilo koji segment društvenog života može postati predmetom političkog interesa i suverenova upliva ako postane prijetnjom opstojnosti države. U skladu s Runcimanovim mišljenjem, upravo taj segment Hobbesa čini još uvijek aktualnim i nakon gotovo četiri stoljeća. U to smo se mogli uvjeriti tijekom početnih mjeseci pandemije obilježenih *lockdownovima*, ograničavanjem kretanja i drugim ograničenjima. U tim je trenucima Hobbesev koncept države u eksplicitnom obliku isplivao na površinu: država čija je osnovna uloga zaštita vlastitih podanika prodrla je u aspekte društvenog života koji su dotada bili van njena političkog dometa, a ideja o pravu izbora, koja se doživljava inherentnom u današnjim modernim demokratskim političkim sustavima, na neki je način postala upitna.

Premda bi za takvu vrstu djela bilo očekivano da bude popraćena klasičnim znanstvenim aparatom u vidu bilježaka i bibliografskog popisa, on ov-

dje gotovo u potpunosti izostaje (izuzev predloženog popisa za daljnje čitanje koji se nalazi na kraju). Njegov izostanak zasigurno ne umanjuje vjerodostojnost Runcimanove argumentacije koja se odlikuje konciznošću i narativnom pristupačnošću, a potrebno je naglasiti i da je svaki od razmatranih autora uvijek uklopljen u širi društveni, politički i povijesni kontekst u kojem stasa i djeluje. K tomu, složeni filozofski koncepti oblikovani su i predstavljeni tako da budu razumljivi široj publici i potaknu na daljnje i dublje upoznavanje s predstavljenim autorima i njihovim konceptima, no uzevši u obzir činjenicu da je cijela priča prvotno oblikovana kao *podcast*, to i ne iznenađuje. Zbog toga je *Confronting Leviathan* dobra ishodišna točka za upoznavanje s političkom teorijom i poviješću oblikovanja ideja ugrađenih u temelje modernih političkih sustava. Međutim, od nje ne treba očekivati odgovore i problematizaciju svih političkih koncepata i referentnih autora, kao ni iscrpnu analizu istih, a izostanak pojedinih autora koje bi se možda očekivalo u sklopu takve tematike potrebno je shvatiti u kontekstu ranije spomenute motivacije oblikovanja djela uvjetovane pandemijskim iskustvom i ishodištem u filozofskoj politici Thomasa Hobbesa koja je prepoznata kao referentna točka koja odgovara spomenutim uvjetima.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 17 2022.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVII, broj 17, 2022.

Glavni i odgovorni urednik
Ivan Mrnarević

Zamjenik glavnog urednika
Ivan Ćorić

Uredništvo
Petar Bešlić
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Mudrovčić
Tijana Vokal

Redakcija
Petar Bešlić
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Ivan Mudrovčić
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnik Uredništva
Petar Bešlić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Irena Bratičević
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Ivana Buljan
dr. sc. Ivana Gubić
dr. sc. Sanja Lazanin
dr. sc. Ana Pavlović

dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Kornelija Jurin Starčević
dr. sc. Goran Sunajko
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Zrinka Pešorda Vardić

Lektura za hrvatski jezik
Jozo Akrap
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Lea Ivanković
Lorena Lelek
Marija Mrnjavac
Martina Perak
Nika Pulig
Josipa Skenderović
Darko Vasilj
Jakov Zidarić
Matea Žnidarec

Lektura za engleski jezik
Anamarija Brusić

Oblikovanje
Marko Maraković, FF-press

Prijevod s engleskog jezika
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Filip Šimunjak

Prijevod s mađarskog jezika
Saša Vuković

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
Studio Moderna d.o.o.

Naklada
Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i sredstvima koje je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>